

رستهی پرسپاری له زمانی کوردیدا له پوانگهی تایپۆلۆجیهوه

دیلر صادق کانبی¹ - ههریم قادر رهسول²

¹ بهشی کوردی، فاکهلتیی ئاداب، زانکۆی سۆران،
سۆران، ههریمی کوردستان، عێراق.
² بهشی کوردی، فاکهلتی پهروهده، زانکۆی
راپهرین، رانیه، ههریمی کوردستان، عێراق.

پوخته:

ئه‌م توێژینهوهی به ناوینشانی (رستهی پرسپاری
له زمانی کوردیدا له پوانگهی تایپۆلۆجیهوه)
توێژینهوهیه که له باره‌ی رسته‌ی پرسپارییهوه
له پوانگهی تایپۆلۆجیهوه، له‌م توێژینهوهیهدا
هه‌ولمانداوه جۆره‌کانی رسته‌ی پرسپاری و
جۆره‌کانی وه‌لامی رسته‌ی پرسپاری له پوانگهی
تیۆره‌که‌وه دیاری بکه‌ین، جیاوازی ئه‌م توێژینهوهیه
له‌گه‌ڵ کاره‌کانی پێشو له‌وه‌دایه که پشت به ستراوه

به پوانگهی تایپۆلۆجی به‌تایبه‌تیش بۆچونی بێرنارد
کۆمری و نۆرفال سمس که بۆ ئه‌م مه‌به‌سته
پرسپاری نامه‌یه‌کیان ئاماده‌کردوه به ناوینشانی
LINGUA DESCRIPTIVE STUDIES:)
(QUESTIONNAIRE) له گۆفاری (Lingua)
بلاویانکردوه‌ته‌وه، بۆ گه‌یشتن به‌رێزمانیکی سه‌راپا
(universal) له نیوان زمانه جیاوازه‌کان بێ گۆیدانه
لایه‌نی میژویی نیوان زمانه‌کان، بۆ ئه‌م مه‌به‌سته
توێژینه‌وه‌که جگه له پێشه‌کی و ئه‌نجام و لیستی
سه‌رچاوه‌کان، له‌دو به‌ش پیکدیت: به‌شی یه‌که‌م
تایبه‌تکراوه به‌جۆره‌کانی رسته‌ی پرس، رسته‌ی
پرسپاری به‌لێ و نه‌خێر و جۆره‌کانی، رسته‌ی
پرسپاری به‌ وشه‌ی پرس، پرسپاری
دوباره‌کردنه‌وه. به‌شی دوهم پیکدیت له: توخمه‌کانی
پرسپاریکردن له شارپسته، پارپسته، گری‌ی ناوی،
گری‌ی به‌ند، پیکهاته هاتا‌کان، هه‌روه‌ها جۆره‌کانی
وه‌لام.

کلیه وشه‌کان: تایپۆلۆجی، رسته‌ی پرسپاری،
پرسپاری دوباره‌کردنه‌وه، پرسپاری ئاراسته‌کراوه،
پرسپاری جیگره‌وه، پرسپاری بێلایه‌ن.

Article Info:

DOI: 10.26750/Vol(9).No(4).Paper15

Received: 29- November -2021

Accepted: 30-January-2022

Published: 29-September-2022

Corresponding Author's E-mail:

diler.kanaby@soran.edu.iq

haremqadir88@gmail.com

This work is licensed under CC-BY-NC-ND 4.0

Copyright©2022 Journal of University of Raparin.

پیشهکی:

ناونیشانی توپزینه وه که: ئەم توپزینه وهیە بە ناونیشانی (رستهی پرسپاری لە کوردیدا لە روانگەى تاپپۆلۆجیە وه) یە دەچیتە ئاستی رسته سازی لە روانگەى تاپپۆلۆجی.

رپبازی توپزینه وه که: بۆ ئەنجامدانی ئەم توپزینه وهیە رپبازی وه سفی تاپپۆلۆجی گراوه ته به ر.

گرینگى و نامانجى توپزینه وه که: مەبەست و نامانجى ئەم توپزینه وهیە وه سفکردنى رستهى پرسپاری زمانى کوردییه لە روانگەى تاپپۆلۆجی.

سنور و که رهستهى توپزینه وه که: لەم توپزینه وهیە دا زارى ناوه راستى زمانى کوردی کراوه ته که رهستهى توپزینه وه که، ههروهها رسته کانیى که وهک نمونه هیتراونه ته وه لە زمانى ئاخاوتنى رۆژانه و زمانى نوسینى کوردی وه رگیراون.

ناوه رۆکى توپزینه وه که: توپزینه وه که جگه لە پیشه کی و ئەنجام و لیستی سه رچاوه کان، لە دو به ش پیکدیته: به شى یه که م تاپبه تکراوه به جۆره کانی رستهى پرس، رستهى پرسپاری به لى و نه خیر و جۆره کانی، رستهى پرسپاری به وشه ی پرس، پرسپاری دوباره کردنه وه. به شى دوهم پیکدیته له: توخمه کانی پرسپارکردن له شارپسته، پارپسته، گرپى ناوی، گرپى به ند، پیکهاته هاوتاکان، ههروهها جۆره کانی وه لام.

به شى یه که م: جۆره کانی رستهى پرسپاری:

1-1- تاپپۆلۆژى زمان (Typology of Language):

لەقیکه لە لقه کانی زمانه وانى که بایه خ به لیکۆلینه وه ی که رهسته کانی زمان دها، گشتگیرترین پیناسه ی تاپپۆلۆژى له زمانه وانیدا (پۆلینکردنى جۆره کانی پیکهاته یه له نیوان زمانه کاندا) (پرویز البرزى، ۱۳۹۲: ۲۰) لیکۆلینه وه ی تاپپۆلۆژى هه ولیکه بۆ دۆزینه وه ی پیکهاته له یه که چه کانی نیوان زمانه کان، که گرینگى دهریت به پیکهاته ی رسته یى و وشه یى و دهنگى، دواتر له سه ر ئەم بنه مایه په یوه ندی نیوان زمانه کان و پۆلینکردنیان دیارده کریت بى گویدانه لایه نى میژوی نیوان زمانه کان (سه لام ناوخۆش، ۲۰۱۴: ۳۲۹) لیکۆلینه وه کانی تاپپۆلۆژى به چه ند رپگایه ک ئەنجام دهرین:

- پیکهاته ی رسته یى (Syntactic component)

- پیکهاته ی وشه یى (Morphemic component)

- پیکهاته ی دهنگى (Phonemic component)

ئەم لیکۆلینه وه یە لە روانگەى تاپپۆلۆجی وه سفی ئەنجام دراوه به تاپبه تی به بۆچونى بېرنارد کۆمرى و نورقال سمس که بۆ ئەم مەبەسته پرسپارنامه یه کیان ئاماده کردوه به ناونیشانی (LINGUA DESCRIPTIVE) (STUDIES: QUESTIONNAIRE) له گوڤارى (Lingua) بلاویانکردوه ته وه، ئەم تیوره بۆ لیکۆلینه وه ی هه رسى پیکهاته ی رسته یى (سینتاکسى) و وشه یى (مۆرفیمی) و دهنگى (فونیمی) نوسراوه، به لام به هۆى

سنورداری لیکۆلینه وه که ی ئیمه باسی پیکهاته ی رسته یی (سینتاکسی) رسته ی پرسیاریمان کردوه، له سه ر بنه مای ئه م تیوره چه ندین لیکۆلینه وه له زمانه جیاوازه کانی جیهان ئه نجامدراون، لیره دا به شیک له و زمانانه ده خه ی نه پرو که له سه ر بنه مای ئه م تیوره توژی نه وه کانیان ئه نجامداوه له گه ل نوسه ره کانیان (جاپانی - J.Hinds، ل. رۆمانی - G.Mallison، کشمیری - Kashi Wali and Omkar N. Koul، فارسی - شه رزاد ماهوتیان، ئه لمانی نوئ - B.D.Joseph، کوری - Ho-Min Sohn، ... هتد).

۲-۱- جۆره کانی رسته:

له زمانی کوردیدا ریزماننوس و زمانه وانان چه ندین پۆلینی جیا جیا یان بۆ جۆره کانی رسته کردوه، ریزماننوسه دیرینه کان سی جۆر رسته یان له پوانگه ی ئه رکه وه دیاری کردوه ئه وانیش بریتین له ((رسته ی به یانی، رسته ی پرس، رسته ی فه رمان)) (ساجیده عه بدوللا فه رهادی، ۲۰۱۳: ۴۶) به شیکه تری زمانه وانان چوار جۆری سه ره کی رسته یان دیار کردوه ئه وانیش بریتین له ((رسته ی راگه یانندن، رسته ی پرسیار، رسته ی داخوازی، رسته ی سه رسورمان)) (غازی علی خورشید، ۲۰۱۳: ۱۸۶) که له بنه رته دا هه ر هه مان پۆلینی پیتشوه به زیادکردنی رسته ی سه رسورمان بۆ پۆلینه که، به ره و پیتشچونی بواری لیکۆلینه وه زمانه وانیه کان وایکرد، چه ندین جۆری تری رسته له پوانگه ی ناوه رۆکه وه دیار بکری ن که ئه مانه ن: ((ئهرکی زانیاری و هه والگه یانندن، ئهرکی پرسیار، ئهرکی فه رماندان و داخوازی، ئهرکی هه ست ده ربهرین (سه رسورمان)، ئهرکی هه ست وروژانندن، ئهرکی راپه رانندن، ئهرکی کۆمه لایه تی)) (عه بدوللا حوسین ره سول، ۲۰۱۵: ۱۳۹-۱۵۰).

۳-۱- رسته ی پرسیار و جۆره کانی:

مه به ست له به کاره یانی رسته ی پرسیار به ده سه ته یانی زانیاریه ((به کاره یانی پرسیار داواکردنی زانیاری یاخود داواکردن و پیتشیارکردن ده به خشیت)) (John East wood, 2002: 26) رسته ی پرسیار پۆیستی به قسه که ر و گوینگر هه یه، گوینگر سه رچاوه ی زانیاریه قسه که ر پرسیار ئاراسته ده کات، کاتیک پیتشینی ئه وه ده کات گوینگر سه رچاوه ی زانیاریه، به مه ش رسته ی پرسیار پیتشه وانه ی رسته ی هه والیه، له نوسیندا نیشانه ی پرسیار (?) له کۆتایی رسته ی پرسدا داده نریت، به لام له ئاخاوتندا ئاوازه رۆلده گپیت له گه یانندی مه به ستی پرسیاردا، له زمانی کوردیدا، به شیوه یه کی بنه رته ی سود له رسته ی پرسیار به لئ و نه خیر و رسته ی پرسیار به وشه ی پرس ده بینین.

۱-۲-۱- پرسیار به لئ و نه خیر:

رسته ی پرسیار به لئ و نه خیر ده کریت به سی جۆر یه که میان: رسته ی پرسیار به لئ و نه خیری بیلایه ن. دوه میان: رسته ی پرسیار به لئ و نه خیری ئاراسته کراو، سییه میان: رسته ی پرسیار به لئ و نه خیری

جیگرهوه، که ههرسی جوړهکه به شیوهیهکی گشتی سود له ئاوازهی دهنګ له گه یاندنی مه بهستی پرسیارکردن له رسته که دا ودرده گرن.

۱-۱-۳-۱- پرسپاری به لئ و نه خیری بیلایهن:

مه بهست له م جوړه ی رسته ی پرسپاری به لئ و نه خیر ئه وه یه که قسه کهر هیچ پیشبینه کی بو وه لامی گوئگره که نییه، که ئایا وه لامه که به وشه ی به لئ یان نه خیر ده بیت، له زمانی کوردیدا ده توانین بلین ئه م جوړه رسته پرسپاری به دو شیوه دروسته بیت، یه که میان: له ریگی ئاوازه ی دهنګ، گوړینی ئاوازه ی دهنګ ده توانیت: رسته یه کی هه والی بکاته رسته یه کی پرسپاری، وه ک رسته ی ژماره (۱):

۱-أ- خویندکاره که وانه ده خوینیت. (رسته یه کی هه والیه و ئاوازه کی به ره و خواره وه یه).

۱-ب- خویندکاره که وانه ده خوینیت؟ (رسته یه کی پرسپاری به و ئاوازه کی به ره و سهره وه یه). **دوه میان:** سهره پای گوړینی ئاوازه، به کارهینانی وشه پرسه کانی (ئه ری، ئایا) له سهره تای رسته ی هه والی ده توانیت، رسته ی پرسپاری به لئ و نه خیری بیلایهنی لیدروست بکریت، وه ک: رسته کانی ژماره (۲):

۲-أ- ئایا کچه که ده چیته قوتابخانه؟

۲-ب- ئه ری کچه که ده چیته قوتابخانه؟

۱-۲-۳-۱- پرسپاری به لئ و نه خیری ئاراسته کراو:

ئه م جوړه پرسپاری کردنه له زمانی کوردیدا، به هو ی ئامرازه کانی (ئه دی، مه گهر) دروسته بیت که ده که ونه سهره تای رسته ی هه والی و به و هو یه وه رسته ی پرسپاری لئ دروسته بیت، مه بهست له م جوړه رسته پرسپاری به وه یه، قسه کهر له رسته پرسپاری به که دا پیشبینه وه لامی گوئگر ده کات به وشه ی به لئ یان نه خیر، ئه گهر رسته پرسپاری به که به شیوه ی ئه ری بیت، قسه کهر پیشبینه وه لامی رسته پرسپاری به که ده کات به وشه ی (نه خیر)، وه ک رسته ی ژماره (۳)، به لام ئه گهر رسته پرسپاری به که به شیوه ی ئه ری بیت قسه کهر پیشبینه وه لامی رسته پرسپاری به که ده کات به وشه ی (به لئ)، وه ک رسته ی ژماره (۴)، له گه ل ئه وه شدا ئه م پیشبینه له لای پرسپاری که ره وه دروست ده بیت، ده شیت وه لامی که سی پرسپاری لیکراو پیچه وانه ی پیشبینه که بیت.

۳- مه گهر ئه مه کتیبی تویه؟ پیشبینه ولامه که ده کتیب به وشه ی (نه خیر...)

۴- ئه دی ئه مه کتیبی تو نییه؟ پیشبینه ولامه که ده کتیب به وشه ی (به لئ...)

۱-۳-۳-۱- پرسپاری به لئ و نه خیری جیگرهوه:

قسه کهر له م جوړه رسته پرسپاری به که دا گوئگر ناچاره کات به هه لئزاردنی وه لامی پرسپاری به که به وشه ی (به لئ یان نه خیر)، ئه م جوړه رسته پرسپاری به که به هو ی (یان نا، یان نه) دروسته بیت و ده که ویته کوتایی رسته

پرسیارییه که، ههروهه ئاوازه ی دهنگ رۆل دهگێریت له دیاریکردنی توخمه پرسیارلیکراوه که، وهک: رسته ی ژماره (5):

5- وانه کهت خویندوه ته وه، یان نا؟

ههروهه دهگونجیت پارتکلی (ئایا، ئه ری) له سه ره تای ئه م جو ره رسته پرسیاریه بیته، وهک: رسته ی ژماره (5)-
أ:

5-أ- ئایا پینوسه کان دهکری، یان نا؟

وهلامی ئه م جو ره رسته پرسیاریه به شیوه یه کی گشتی به وشه ی (به لئ یان نه خیر) ه، به لام دهگونجیت به وشه کانی (ئا، نا، نه، با) ش وه لام بدریته وه.

1-3-2- رسته ی پرسیاریه به یاریده ی وشه ی پرس:

ئه م جو ره رسته پرسیاریه له زمانی کوردیدا (پرسیاری تایبه تی یان پرسیاریه وشه یی) پیده گوتریته ((له م جو ره یاندا پرسیار له باره ی یه کیک یان زیاتر له که ره سه ته کانی رسته که ده کریته، ئه مانه زورجار به ئامرازی پرس ده ست پیده که ن)) (ساجیده عه بدوللا فه رهادی، شلیتر ره سول، 2020: 150) مه به ست له رسته ی پرسیاریه به یاریده ی وشه ی پرس ((له و پرسیارانه یه که به هوی وشه ی پرسیاره وه... ئه نجام ده درین نه ک له وه ی که له باره ی وشه یه که وه بن یان به وشه یه ک وه لام ده درینه وه)) (أبو بکر عمر قادر، 1993: 34)، ئامرازه کانی پرس له زمانی کوردیدا زورن و بو مه به سته ی جیاواز به کار ده هینرین، که ئه مانه ن ((کئ، چی، چ، که ی، کوئ، چۆن، کوا، کام، چه ند، ئایا، ...)) (ئه وره حمانی حاجی ماف، 2014: 139) ئامرازه کانی پرس له توانایاندا یه رسته ی هه والی بکه نه رسته ی پرسیاریه، چونکه ((رسته ی هه والگه یان دن سه ره کیتترین جو ری رسته یه و جو ره کانی تری رسته له وه وه داده تاشرین)) (قیس کاکل توفیق، 1995: 25) ئامرازه کانی پرس ده گونجیت له سه ره تای رسته که، یا خود له جیگای توخمه پرسیارلیکراوه که بیته، وهک رسته کانی ژماره (6)، جگه له ئامرازی پرس ده کریته رسته ی پرسیاریه له ریگای به کاره یانانی ده سه ته واژه ی پرس به ره مه بیته، بۆ نمونه: (چ وه ختیک، چ شوینیک، چ که سیک، ...)، وهک رسته کانی ژماره (7)، ئامانج له بونی وشه ی پرس و ده سه ته واژه ی پرس له رسته ی پرسیاریه ((له زۆربه ی ئه و رسته پرسیارانه ی له زمانی کوردیدا هه ن کرده ی ده سه ته ی زانیارییه ک به ئه نجام ده گه یه نریته)) (ئافیس تا که مال، 2009: 53)

6-أ- که ی ئه حمه د رۆیشت؟

6-ب- ئه حمه د که ی رۆیشت؟

7-أ- چ که سیک هات بو ئیره؟

7-ب- کوره که چ که سیکه بینیه؟

۱-۳-۳- رسته‌ی پرسپاری دوباره‌کردنه‌وه (Echo question):

جۆریکه له جۆره‌کانی پرسپاریکردن ((به‌کارهینانی جیاوازی ده‌ربراوه‌کانه، به‌کاردیت بۆ پرسپاریکردن به مه‌به‌ستی گه‌ران و پونکردنه‌وه‌ی ده‌ربرینیکی پیشو)) (Timothy shopen, 2007: 318)، یان پرسپاری دوباره‌کردنه‌وه ((کورته‌کردنه‌وه‌یه، دوباره‌کردنه‌وه و گوته‌وه‌ی به‌شیکی رسته‌که یان هه‌مو رسته‌که‌یه که پیشتر که‌سیک وتویه‌تی)) (Richard V.& Eston E. 2007: 64)، ئەم جۆره پرسپاره پشت ده‌به‌ستیت به دوباره‌کردنه‌وه‌ی ئەو توخمه‌ی که ده‌بیته مه‌به‌ستی پرسپاری که ئاوازه‌ی ده‌نگ روه‌و به‌رزی ده‌چیت و رۆلی سه‌ره‌کی ده‌بینیت له دروستکردنی ئەم جۆره پرسپاره، وه‌ک رسته‌ی ژماره (۱۹)، که رسته‌یه‌کی هه‌والیه‌ی به‌مه‌به‌ستی جه‌ختکردنه‌وه له هه‌ر توخمیکی رسته‌که ده‌شیت پرسپاری دوباره‌کردنه‌وه دروست بکه‌ین.

۱۹- ئازاد رۆیشت.

۱۹-أ- ئازاد؟

۱۹-ب- رۆیشت؟

۱۹-ج- ئازاد رۆیشت؟

مه‌به‌ست له‌م جۆره پرسپاره جه‌ختکردنه‌وه‌یه له توخمی پرسپاری لیکراو و پێویستی به وه‌لام هه‌یه، یاخود هه‌ندێجار ئەم جۆره له دوباره‌کردنه‌وه‌ی توخمیک یان رسته‌یه‌ک بۆ ده‌ربرینی هه‌ستی سه‌رسوپسمانه، به‌لام ئاوازه‌که‌ی له‌و جۆره رستانه‌دا روه‌و نزمی یاخود ئاسۆیه.

۱-۳-۳-۱- رسته‌ی پرسپاری دوباره‌کردنه‌وه‌ی به‌ئێ و نه‌خێر:

رسته‌ی پرسپاری دوباره‌کردنه‌وه‌ی به‌ئێ و نه‌خێر به‌ دوباره‌کردنه‌وه‌ی توخمی پرسپاری لیکراو دروستده‌بیته، ئاوازه‌ی ده‌نگ له‌م جۆره پرسپاره‌دا له‌ نزمه‌وه به‌ره‌و به‌رزی ده‌چیت، وه‌ک رسته‌ی ژماره (۲۰):

۲۰- جوتیاره‌که زه‌وییه‌که‌ی به‌ گاجوت ده‌کیلت.

بکه‌ر توخمی پرسپاری لیکراو بیته

أ- جوتیاره‌که؟

به‌رکاری ناراسته‌وخۆ توخمی پرسپاری لیکراو بیته

أ- به‌ گاجوت؟

ب- به‌ گاجوت ده‌کیلت؟

ج- ده‌کیلت به‌ گاجوت؟

له‌ نمونه‌کانی (أ، ب) فریزی کارین به‌لام مه‌به‌ستی پرسپاره‌که له توخمی به‌رکاری ناراسته‌وخۆیه.

به‌رکاری راسته‌وخۆ توخمی پرسپاری لیکراو بیته

أ- زه‌وییه‌که؟

ب- زهوییه که دهکیلیت؟

له نمونهی (ب) فریزی کارییه، بهلام مه بهستی پرسیاره که له توخمی بهرکاری راسته و خویه.

کار توخمی پرسیار لیکراو بیت

أ- دهکیلیت؟

دهگونجیت له ریگی هیژ خسته سهر وشه ی پرسیار لیکراو و دوباره کردنه وهی سه رجه م که رهسته کانی رسته کانی

رسته پرسیار دوباره کردنه وهی بهلی و نه خیر دروست بکهین، بۆ نمونه ئه گهر بکه ر توخمی پرسیار لیکراو بیت:

- جوتیاره که زهوییه که ی به گاجوت دهکیلیت؟

له وهلامی سه رجه م ئه و پرسیارانه دهتوانین تهنا به وشه ی (بهلی) وهلام بدهینه وه.

۱-۳-۲- رسته ی پرسیار ی دوباره کردنه وه به وشه ی پرس:

ئه م جو ره رسته ی پرسیار ی به به کاره ی تانی وشه پرسه کان دروسته بیت، له جیگی وشه پرسیار لیکراوه که و

دوباره وتنه وهی رسته که، ههروه ها ئه م جو ره پرسیار کردنه دهگونجیت تهنا به وشه پرسه کان دروستبکریت

که له گه ل مه بهستی پرسیار کردنه که بگونجیت، وهک رسته ی ژماره (۲۱) رسته یه کی هه والیه و به هوی وشه

پرسه کان پرسیار ی دوباره کردنه وه مان لی دروستکردوه:

۲۱- هاتم بو بازار.

أ- کی هات بو بازار؟

ب- هاتیت بو کوئی؟

ج- کی؟

د- بو کوئی؟

ئه گهر توخمی پرسیار لیکراو بهرکاری ناراسته وخو بو ئه و پیشبهنده که له گه ل وشه پرسه که بهیه که وه دین،

وهک رسته کانی (ب، د).

له م جو ره پرسیار کردنه دهگونجیت زیاتر له یهک توخم پرسیار ی ناراسته بکریت له رسته یه کدا، وهک رسته ی

(ه):

ه- کی و بو کوئی رویشت؟

۱-۳-۳- رو نانی پرسیار ی دوباره کردنه وهی له پرسیار ی به لی و نه خیر:

دروستکردنی پرسیار ی دوباره کردنه وه له رسته ی پرسیار ی به لی و نه خیر له زمانی کوردیدا، ناتوانریت تهنا

له توخمه پیکهینه ره کانی رسته ی پرسیار ی به لی و نه خیر دروستبکریت، بو نمونه: له رسته ی پرسیار ی به لی و

نه خیر (دهچیت بو زانکو؟) دا، ناتوانین بلین (دهچم بو زانکو؟) به لکو پیویسته سود له پیکهاته ی شارسته و پارسته

وهربگرين بۆ دروستکردنی رستهی پرسياریی دوبارهکردنهوه له له رستهی پرسياری بهلئ و نهخیر. وهک، رستهی ژماره (۲۲):

۲۲- منداله که خهوت؟ رستهی پرسياری بهلئ و نهخیر

أ- پرسیت منداله که خهوت؟

ب- وت، منداله که خهوت؟

ج- دهلئیت، منداله که خهوت؟

ئهگهر رستهی پرسياری بهلئ و نهخیر بۆ خود بو ئهوا دواي گۆرینی جیناوه لکاوکان بۆ خود، دواتر رسته که داده پێژینه وه و له سه رجه م که رهسته کانی رسته جهختی لئ دهکریته وه، وهک رستهی ژماره (۲۳) رسته یه کی پرسياری بهلئ و نهخیره له رسته کانی (أ، ب، ج) رستهی پرسياری دوبارهکردنه وه ی لئ دروستکراوه.

۲۳- تو دهچیت بۆ زانکو؟ رستهی پرسياری بهلئ و نهخیر که ئاراسته ی خودی گوئگر کراوه.

أ- پرسیت من دهچم بۆ زانکو؟

ب- وت من دهچم بۆ زانکو؟

ج- دهلئیت من دهچم بۆ زانکو؟

۱-۳-۴- دروستکردنی پرسياری دوبارهکردنه وه له رستهی پرسياری بهوشه ی پرس:

رستهی پرسياری دوبارهکردنه وه دروستدهبیت له رستهی پرسياری به ئامرازی پرس، ئه ویش به گۆرین و دارشتنه وه ی رسته که بۆ که سی یه که م و ده برینی هه مان رستهی پرسياری به ئامرازی پرس، به م شیوه یه ش رستهی پرسياری دوبارهکردنه وه مان بۆ دروستدهبیت، ئاوازه ی رسته که ش له سه ر وشه پرسه که دهبیت له رسته که دا، وهک رسته کانی ژماره (۲۴):

۲۴-أ- که ی ده پۆیت؟ رستهی پرسياری به وشه ی پرس.

۲۴-ب- که ی ده پۆم؟ رستهی پرسياری دوبارهکردنه وه .

به شی دوهم: توخمه پرسيار لیگراوهکان و جوړهکانی وهلام:

۲-توخمه پرسيار لیگراوهکان:

۱-۲- جوړی توخمه پرسيار لیگراوهکان:

رسته له چه ندین توخم پیکدیت ((که بریتیه له رهگی کار و پئویستییه کانی)) (عه بدوللا حوسین ره سول، ۲۰۱۵: ۱۰۳)، که ده گونجیت به هوی بهرکاره ناراسته و خوییه کان و دیارخه رهکان و ئاوه لکاره کان رسته که فراوانبکریت، له م باره شدا به هوی وشه کانی پرس که له به شی (۲-۳-۱) باسمانکردن ده گونجیت پرسيار ئاراسته ی هه ر توخمیک بکه ی له رسته که دا. وهک، رسته کانی ژماره (۸):

۸-أ- که ی ئارام به پئوسه که ی وانه که ی نوسیوه؟

۸-ب- دوینی کئی به پینوسه که ی وانه که ی نویسه؟

۸-ج- دوینی نارام به چی وانه که ی نویسه؟

۸-د- دوینی نارام به پینوسه که ی چی نویسه؟

۸-ه- دوینی نارام به پینوسه که ی وانه که ی چی لیکرد؟

۲-۱-۱- توخمه پرسیار لیکراوه کان له ناو شارپسته:

به هه مان شیوه ی رسته یه کی ساده ده توانریت پرسیار ناراسته ی توخمه پیکهینه ره کانی شارپسته ش بکریت (بکه + ته واکه ر + کار) وه ک رسته کانی ژماره (۹) که وشه پرسه که جیگای توخمه پرسیار لیکراوه که ده گریته وه، به لام کاتیک پرسیار له فریزی کاری ده کریته له رسته دا، نه گهر فریزی به ند له رسته که دا هه بو، ناتوانین به ته نها پرسیار له فریزه کاریه که بکه ی، چونکه وا پیویست ده کات، پرسیار ناراسته ی هه ردو توخمه پیکهینه ری فریزی به ند و فریزی کاری بکریت، به هوی وشه ی پرسی (چی) و کاری (کردن، لیکردن) وه پرسیار ناراسته ی کاری شارپسته ده کریته، وه ک، رسته ی ژماره (۱۰)، به لام به پیچه وانه وه ده گونجیت، به ته نها پرسیار ناراسته ی فریزی به ند بکریت. وه ک، رسته ی ژماره (۱۱):

۹-أ- کئی له کورپه وه که له دایکبوه که له به هاری ۱۹۹۱ دا رویدا؟ (بکه ری شارپسته توخمی پرسیار لیکراوه)

۹-ب- نه و خپوه تگه یه ی که بو ناواره کان دروستکرا بو که ی سوتا؟ (ناوه لکاری کاتی، ته واکه ری شارپسته توخمی پرسیار لیکراوه)

۱۰- نازاد چی بو نه وان ده کات که هاوړی مندالیمان؟ (کارو به رکاری نارپسته وخوی شارپسته توخمی پرسیار لیکراوه)

۱۱- ئاری که خاوه نی نویسنه گه یه که پاره کانی بو کئی ناردوه؟ (به کاری نارپسته وخوی شارپسته توخمی پرسیار لیکراوه).

۲-۱-۲- توخمه پرسیار لیکراوه کان له ناو پارپسته:

پارپسته له زمانی کوردیدا یان پارپسته یه کی هه والی ده بیته یان پارپسته یه کی دانانی ده بیته که به هوی نامراره لیکده ره کانی (که/کو، که وا، هه رکه، چونکه، له به رنه وه، نه گه رچی، هه که، هه رچه نده، تاوه کو، هه نده/هینده، نه وه نده، به راده یه ک) (کوردستان موکریانی، ۲۰۰۴: ۶) له گه ل رسته ی شارپسته دا لیکده درین، ده توانریت سه رجه م توخمه پیکهینه ره کای پارپسته ببه توخمی پرسیار لیکراو. وه ک، رسته کانی ژماره (۱۲):

۱۲-ا- ده زانی (که) کئی قازی مه حمه دی له مه هاباد له سیداره دا؟ (بکه ری پارپسته توخمی پرسیار لیکراوه)

۱۲-ب- ده زانی (که) ئیران کئی له مه هاباد له سیداره دا؟ (ت/نارپسته وخوی پارپسته توخمی پرسیار لیکراوه)

۱۲-پ- ده زانی (که) ئیران قازی مه حمه دی له کوئی له سیداره دا؟ (ت/نارپسته وخوی پارپسته توخمی پرسیار لیکراوه)

۱۲-ت- ده زانی (که) ئیران قازی مه حمه دی له مه هاباد چی لیکرد؟ (کاری پارپسته توخمی پرسیار لیکراوه).

۲-۱-۳- توخمه پرسیار لیکراوهکان له پیکهاتهی گریی ناویدا:

گریی ناوی بریتییه له: ناویک، یان جیناویک، یان زیاتر. ((یهکیکه له دو پیکهینه ره بنه په تییه کانی رسته، ئه رکی ناو ده بیتییه له ساده ترین رۆنانیدا له ناویک یان زیاتر پیکدیته)) (قیان بکر عه بدولرحمان، ۲۰۰۷: ۶)، له رۆنانی گریی ناویدا جگه له چه قی گریی ناوییه که که له ناویک یان جیناویک یان زیاتر پیکدیته، ده گونجیته گریی ناوییه که به دیارخه رهکان فراوان بکهین و له م باره شدا هم چه قی گریی ناوییه که و هم دیارخه رهکان که بریتین له (ناو، جیناو، هاوه لئاوی نیشانه، هاوه لئاوی ژمارهیی بنجی، هاوه لئاوی ریکخستن، هاوه لئاوی چۆنیه تی)، ده توانریت، پرسیاریان لی بکریت:

ناوله دهوری دیارخه ری ناو

أ- هه ردی کی؟

ب- کام هه ردی؟

پ- کام دراوسی؟

- هه ردی دراوسیمان

جیناوه دهوری دیارخه ری ناو

أ- دوکانه که ی کی؟

ب- کام دوکان؟

- دوکانه که ی من

ئاوه لئاوی نیشانه به شیوهی ریژهیی و نارژهیی له دهوری دیارخه ری ناو

أ- کام کچه؟

- ئه و کچه.

- ئه و سی کچه

هاوه لئاوی ژمارهیی پلهیی له دهوری دیارخه ری ناو

أ- چه ندهمین خویندکار؟

- چوارهمین خویندکار

هاوه لئاوی چۆنیه تی له دهوری دیارخه ری ناو

أ- چیرۆکیکی چۆن؟

- چیرۆکیکی زۆر به سود

هاوه لئاوی ژمارهیی به شیوهی پیوانهیی له دهوری دیارخه ری ناو

أ- چه ند به رامبه ره های زیر؟

- سی به رامبه ره های زیر

۲-۱-۴- توخمه پرسپار لیکراوهکان له پیکهاتهی گریی بهنددا:

فریزی بهند له زماندا به کارهینانیکی زوری ههیه، ((فریزی بهند دروستکراوه له پیشبهندو فریزی ناوی)) (Leeley Jeffries, 2006:122) فریزی بهند به پیشبهندیک دهستیپهکات و به ناو یان جیناویک کوتایی دیت، له زمانی کوردیدا جگه له پیشه بهندهکان دهشی پاشبهند و دو لا بهندیش فریزی بهند پیکبهین، له فریزی بهندا پرسپار ئاراسته ی پیشه بهندهکه ناکریت، تهنه پرسپار له ناو یان جیناوی له گه ل دیارخه رهکانیان ئه گه ره بو له ناو فریزی بهندا دهکریت، وهک گریی بهندهکانی ژماره (۱۳) و (۱۴):

۱۳-أ- له کوی؟

۱۳-ب- له ههولیر

۱۴-أ- بو کی؟

۱۴-ب- بو ئاری

له وهلامی گریی بهندی ژماره (۱۳-ب) دهتوانین بلین (ههولیر) یان (له ههولیر) واته دهتوانین به بی پیشه بهندهکه یان به پیشه بهندهکه وه وهلام بدهینه وه، ههروه ها گریی بهندی ژماره (۱۴-ب) به هه مان شیوه.

ئه گه ره فریزی بهند له شیوه ی فریزیکی فراوانکراودا بو دهتوانریت پرسپار ئاراسته ی دیارخراو یان دیارخه که بکهین، وهک نمونهکانی ژماره (۱۵) و (۱۶)

۱۵-أ- له کام گوند؟ // کام گوند؟

۱۵-ب- له کوی؟ // کوی؟

- له گوندی ئه لمانی

۱۶-أ- به پینوسیکی چۆن؟ // پینوسیکی چۆن؟

۱۶-ب- به چی باش؟ // چی باش؟

۱۶-پ- به چی؟ // چی؟

- به پینوسیکی باش

له پرسپاره که دا به شیوهیه کی ئاره زومه ندانه دهتوانریت پیشه بهندهکه بگوتریت یان نه گوتریت.

۲-۱-۵- توخمه پرسپار لیکراوهکان له پیکهاته هاوتاکان:

هاوتایی له زمانی کوردیدا به ئامرازی لیکه ری (و) له نیوان توخمهکانی یهک پیکهاته دا هاوتایی دروستهکات، که ئه رکی ((به یه که وه به سنتیکی ساده ی نیوان دو وشه پیکدینیت)) (شه هاب شیخ تهیب، ۲۰۲۰: ۳۹) گرییهکانی زمان پیکهاته ی هاوتایان لی دروستهکریت و دهتوانریت، پرسپاریان ئارسته بکریت، به شیوهیه کی گشتی پرسپار له پیکهاته ی هاوتاکان به سهر کوی پیکهاته هاوتاکان جیه جی دهکریت، تهنه له گریی ناوی هاوتا دهتوانریت، پرسپار ئاراسته ی به شیکی پیکهاته ی هاوتا بکریت، به م شیوهیه ی خواره وه:

أ- گریی ناوی هاوتا

- کئی چو بو گهشت؟
- کئی له گه ل کئی چو بو گهشت؟
- ماموستا له گه ل کئی چو بو گهشت؟
وهلام: ماموستا و خویندکارهکان چون بو گهشت.
ب- گریی کاریی هاوتا
- کریکاره که چی کرد؟
- کریکاره که چی و چی کرد؟
وهلام: کریکاره که کاره که ی ته و او کرد و رویشته.
پ- گریی بهندی هاوتا
- کابرا له کوئی و کوئی که لوپه لی که لتوری کوده کاته وه؟
- کابرا له کوئی که لوپه لی که لتوری کوده کاته وه؟
وهلام: کابرا له گوند و شارهکان که لوپه لی که لتوری کوده کاته وه.
د- گریی ئاوه لکاری هاوتا
- وهستا چون چونی کاره که ی ته و او کرد؟
- وهستا چون کاره که ی ته و او کرد؟
وهلام: وهستا که به باشی و به خیرایی کاره که ی ته و او کرد.
ت- گریی ئاوه لئوای هاوتا
- پینوسیکی چون؟
وهلام: پینوسیکی سور و نوکتیژ

۲-۲- ژماره ی توخمه پرسیار لیکراوهکان له رسته دا:

- به شیوه یه کی گشتی ده شیت له ناو یه ک رسته دا زیاتر له یه ک پرسیار ئاراسته ی توخمه پیکه یته رهکانی ناو رسته بکریت، بو نمونه: له رسته ی ژماره (۱۷) دا ده توانین پرسیار ئاراسته ی که سهکان به (کئی) و کات به (که ی) و شوین (بو کوئی) و ناو به (چی) و کار به (چی لیکرد یان چی کرد) بکه ین.
- ۱۷- دیدار له گه ل هاوړپیکانی خویندنه که یان له سلیمانی ته و او کرد. رسته یه کی هه والییبه.
- ۱۷- کئی له گه ل کئی خویندنه که یان له سلیمانی ته و او کرد؟
- ۱۷- دیدار له گه ل هاوړپیکانی که ی و له کوئی خویندنه که یان ته و او کرد؟
- ۱۷- دیدار له گه ل هاوړپیکانی خویندنه که یان له سلیمانی چی لیکرد؟

۲-۳- شوینی توخمه پرسیار لیکراوهکان:

له زمانی کوردیدا کومه لیک ئامرازی پرسمان هیه، له باری ئاساییدا ئه گهر توخمه پرسیار لیکراوه که له باری جه ختکردنه و هدا نه بو، ئه و ئامرازه پرسه که له شوینی توخمه پرسیار لیکراوه که دا دیت، بۆ نمونه: ئه گهر توخمی پرسیار لیکراو بکه بیت ئه و ئامرازی پرس له سه ره تای رسته که دیت، ههروه ها ئه گهر ته و او کهر توخمی پرسیار لیکراو بیت، ئه و ئامرازی پرس ده که ویتته دواي بکه و پیش کار ده که ویت، به لام ئه گهر ته و او کهر له باری جه ختکردنه و هدا بو ئه و ئامرازی پرس دیتته سه ره تای رسته و پیش بکه ده که ویت، به م شیوه یه:

۱۸- ئازاد نامه که ی بۆ شیلان نارد.

أ- بکه توخمی پرسیار لیکراو بیت

- کئ نامه که ی بۆ شیلان نارد؟

ب- بهرکاری راسته و خو توخمی پرسیار لیکراو بیت

- ئازاد چی بۆ شیلان نارد؟

ج- بهرکاری ناراسته و خو توخمی پرسیار لیکراو بیت

- ئازاد نامه که ی بۆ کئ نارد؟

د- بهرکاری راسته و خو جه ختکراوه توخمی پرسیار لیکراو بیت

- چ شتیکی بۆ شیلان نارد؟

ه- بهرکاری ناراسته و خو جه ختکراوه توخمی پرسیار لیکراو بیت

- ئازاد نامه که ی نارد بۆ کئ؟

۲-۱-۶- توخمه کانی پرسیارکردن له رسته ی پرسیاریی دوباره کردنه و هدا:

له رسته ی هه و الیدا ده گونجیت هه مو گری ناوی و کارییه کانی رسته که ببیتته توخمی پرسیار لیکراو، ههروه ها له رسته ی پرسیاریی دوباره کردنه وه به لئ و نه خیر ده رباره ی خودی گو یگرو هه مو که ره رسته کانی رسته که دوباره ده گوتریتته وه به هه مان شیوه ی (۲-۱-۳).

توخمه کانی پرسیارکردن له رسته ی هه و الی

۲۵- شادی کتیبه که ی برد بۆ ماله وه. رسته یه کی هه و الیه.

بکه ئه گهر توخمی پرسیار لیکراو بیت

- شادی؟

بهرکاری راسته و خو ئه گهر توخمی پرسیار لیکراو بیت

- کتیبه که؟

بهرکاری ناراسته و خو ئه گهر توخمی پرسیار لیکراو بیت

- بۆ ماله وه؟

له رستهی پرسپاری بهلی و نه خیر دهگونجیت ته‌ن‌ها وشه‌کانی (به‌لی، نه‌خیر، ئا، نا، با، نه) بیته وه‌لامی پرسپاری، وه‌ک، رسته‌کانی ژماره (۲۸):

۲۸- وانه‌که ده‌خوینیت‌ه‌وه؟

۲۸-أ- به‌لی (ئا، با)

۲۸-ب- نه‌خیر (نا، نه‌ء)

۲-۱-۴-۲- وه‌لامی رستهی پرسپاری به وشه‌ی پرس:

مه‌به‌ستی پرسپاری له رستهی پرسپاری به وشه‌ی پرس پون و ئاشکرایه، چونکه هر وشه‌یه‌کی پرس بۆ مه‌به‌ستیکی دیاریکراوی پرسپاریکردن به‌کارده‌هینریت، بۆ نمونه: (که‌ی) وشه‌ی پرسه بۆ پرسپاریکردن له (کات) به‌کارده‌هینریت، له وه‌لامی ئەم جۆره رسته پرسپارییه‌دا، ده‌گونجیت، دو جۆر وه‌لام دیاری بکه‌ین:

یه‌که‌م: وه‌لامی فه‌رمی جگه له وه‌لامی وشه پرسه‌که که‌ره‌سته‌کانی تری رسته‌که له لایه‌ن گوینگر جه‌ختی لی ده‌کریت‌ه‌وه، وه‌ک، رسته‌ی ژماره (۲۹-أ، ۲۹-ب):

دوهم: وه‌لامی نافه‌رمی ته‌ن‌ها وه‌لامی وشه پرسه‌که ده‌داته‌وه به‌شیوه‌یه‌کی کورت که‌ره‌سته‌کانی تری رسته‌که له لایه‌ن گوینگر جه‌ختی له‌سه‌ر ناکریت‌ه‌وه، وه‌ک، رسته‌ی ژماره (۲۹-ج):

۲۹- که‌ی ده‌رۆیت بۆ سه‌فه‌ر؟

۲۹-أ- به‌یانی ده‌رۆم بۆ سه‌فه‌ر. وه‌لام به‌شیوه‌ی فه‌رمی.

۲۹-ب- به‌یانی ده‌رۆم. وه‌لام به‌شیوه‌ی نافه‌رمی.

۲۹-ج- به‌یانی. وه‌لام به‌شیوه‌ی نافه‌رمی.

ده‌گونجیت له وه‌لامی ئەم‌جۆره رسته پرسپارییه‌دا گوینگر له ریگای به‌کارهینانی (نازانم) وه‌لامی هه‌مو رسته‌یه‌کی پرسپاری به وشه‌ی پرس بداته‌وه. وه‌ک رسته‌ی ژماره (۲۹-د):

۲۹-د- نازانم که‌ی ده‌رۆم بۆ سه‌فه‌ر.

۲-۱-۴-۲- وه‌لامی رستهی پرسپاری دوباره‌کردنه‌وه:

ئەم جۆره رسته پرسپارییه به هه‌مان شیوه‌ی جۆره‌کانی تری رسته‌ی پرسپاری وه‌لام ده‌دریت‌ه‌وه، که له (۲-۱-۴-۱) و (۲-۱-۴-۲) باسمانکردن.

۲-۱-۴-۲- وه‌لام به‌شیوه‌ی رسته‌ی نات‌ه‌واو:

جۆره‌کانی رسته‌ی پرسپاری ده‌گونجیت به‌شیوه‌ی رسته‌ی ته‌واو یان رسته‌ی نات‌ه‌واو وه‌لام بدریت‌ه‌وه.

۲-۴-۲-۱-وهلامی رستهی پرسیاریی بهلی و نهخیر:**۲-۴-۲-۱-کورتترین وهلامی رستهی پرسیاریی بهلی و نهخیر:**

دهتوانریت، وهلامی رستهی پرسیاریی بهلی و نهخیر تهنهها به (بهلی، نهخیر، ئا، با، نا، نه، لهوانهیه، لهوهیه) وهلام بدریتهوه، وهک، له وهلامی رستهی ژماره (۳۰) دهردهکهویت.

۳۰- دهپوویت؟

۳۰-أ- بهلی(ئا، با)

۳۰-ب- نهخیر(نا، نهء)

۳۰-ج- لهوانهیه(لهوهیه)

ئهگهر وهلامی رستهکه به (لهوانهیه، لهوهیه)بو کاری رستهککش دهبیته دانانی.
-لهوانهیه برۆم.

۲-۴-۲-۲-وهلامی رستهی پرسیاریی ئاراستهکراو:

وهلامی ههردو جووری رستهی پرسیاریی ئاراستهکراوی ئهروی و نهروی له زمانی کوردیدا به وشهکانی (بهلی، نهخیر، ئا، با، نا، نهء) دهریتهوه، وهک، وهلامهکانی رستهی ژماره(۳۱):

۳۱- مهگهر تو ناخوینی؟

۳۱-أ- بهلی

۳۱-ب- نهخیر

ههندیجار وهلامی ئهه جووره پرسیارانه به وشهیی پرسیی(بوچی) دهریتهوه، واته وهلامی رسته پرسیارییبهکه به پرسیار دهریتهوه که به واتای بهلی دیت و له ههمان کاتیشدا گوینگر مهبهستییهتی هوکاری پرسیارکردنهکه بزانیته وهک رستهی ژماره (۳۲) و دواتر به شیوهی (۳۲-أ) وهلام بداتهوه.

۳۲-ئهدی تو نارپوویت؟

۳۲-أ-بوچی؟

۲-۴-۲-۲-وهلامی رستهی پرسیاریی به وشهیی پرس:

له وهلامی ئهه جووره رسته پرسیارییبه دهگونجیت، کورتترین وهلام یهک وشه بیته، که وشه پرسهکهی ناو رسته پرسیارییبهکه پرسیاریی لی دهکات، بو نمونه: وشهیی پرسیی (کی)بو پرسیارکردن له (کهس)هکان بهکاردیت، بویه ناوهینانی تهنهها ناوی کهسهکه دهگونجیت بیته وهلامی ئهه جووره رسته پرسیارییبه، وهک، وهلامی رستهی

پرسیاریی ژماره (۳۳):

۳۳-أ- کی هات؟

۳۳-ب- هەردی.

هەروەها دەگونجیت، بە شیوەی رستهی ته‌واو وەلام بدریته‌وه بو زانیاری زیاتر بر‌وانه (۲-۱-۴-۲).

ئەنجام:

- ۱- رستهی پرس‌یاری بە‌لێ و نه‌خیر چەند جوړیکی هه‌یه له وانه رستهی پرس‌یاری بی‌لایه‌ن و جیگره‌وه و ئاراسته‌کراو.
- ۲- رستهی پرس‌یاری دو‌باره‌کردنه‌وه جوړیکه له رستهی پرس‌یاری به‌شیوه‌یه‌کی کارا له زاماندا به کار ده‌هینریت.
- ۳- به هۆی رستهی پرس‌یاری ئاراسته‌کراو ده‌توانرین پیش‌بینی وەلامی گوێگره‌که بکه‌ین.
- ۴- ئاوازه پۆلی کارا ده‌گی‌ریت له دروستکردنی رستهی پرس‌یاری.
- ۵- له‌پیکهاته ه‌اوتاکان ده‌توانریت پرس‌یار ئاراسته‌ی کۆی پیکهاته‌که بکریت یان ئاراسته‌ی به‌شیکی پیکهاته‌که بکریت.

Sentences of Interrogative in Kurdish Language of Typology View

Diler Sadq Kaneby¹ - Harem Qader Rasull²

¹Kurdish Department, Faculty of Art, Soran University, Soran, Kurdistan Region, Iraq.

²Kurdish Department, College of Education, Raparin University, Rania, Kurdistan Region, Iraq.

Abstract:

This Research under the topic (Sentences of interrogative in Kurdish Language of typology view) the research is about interrogative sentence from typology view, in This research try to select types of interrogative sentence and types answers Interrogative sentence from the theory view, the difference of this research Compare with other previous research is depend on typology view, especially in His opinion (Bernard COMRIY) and (Norval SMITH) which for the is purpose they have prepared a questionnaire under the topic(Lingua Descriptive studies: Questionnaire) they published in (Lingua) magazine to get a universal Grammer between different languages without care of history between languages, for this purpose, the research expect the introduction, result and list of resources, is consist of two parts, the first part: it consists types interrogative sentence, yes – no question and types, interrogative sentence word-question, Echo-question. The second part: it consists of elements of question in main clauses, subordinate clauses, prepositional phrases, noun phrase, coordinate structure, and types of answers.

Keyword: Typology, Interrogative Sentence, Echo-Question, Expecting Question, Alternative Question, Neutral Question.

سه رچاوهگان:

- ئه ورهحماني حاجي مارف (۲۰۱۴) فهرهنگي زاراوهي زمانناسي، چاپي دوهم، ههولير، چاپخانهي رۆژههلات.
- ئاقيستا كه مال مهحمود (۲۰۰۹) پراگماتيكي رستهي پرسيارو فهران له زمانى كورديدا، سليتماني، چاپخانهي رهنج.
- سهلام ناوخوش (۲۰۱۴) فهرهنگي زمانهواني ناوخوش، ههولير، چاپخانهي هيقي
- ساجيده عهبدوللا فهرهادي (۲۰۱۳) ههندي لايهني رستهسازي زمانى كوردي، ههولير، چاپخانهي حاجي هاشم.
- ساجيده عهبدوللا فهرهادي - شليير رهسول بهرزنجي (۲۰۲۰) ريزماني بهراورد، ههولير، چاپخانهي زانكوي سهلاحهدين.
- شههاب شينخ تهيب تاهير (۲۰۲۰) چهنه بابتهنيكي زمانهواني، ههولير، دهزگاي چاپ و پهخشي نارين.
- عهبدوللا حوسين رهسول (۲۰۱۵) چهنه باسيكي وردى زمانهواني - كوردي، ههولير، چاپخانهي هيقي.
- غازي عهلي خورشيد (۲۰۱۳) ريزمانا فهرمي، سليتماني، چاپخانهي سهردهم.
- كوردستان موكراني (۲۰۰۴) سينتاكسي رستهي تيكل، ههولير، دهزگاي چاپ و بلاوكردهوهي ئاراس.
- أوبهكر عمر قادر (۱۹۹۳) پرسيار له زمانى كوردي دا، (نامهي ماستهر) كوليجي ئادابي زانكوي سهلاحهدين.
- قيس كاكل توفيق (۱۹۹۵) جورهكاني رسته و تيوري كرده قسهيهگان، (نامهي ماستهر) كوليجي ئادابي زانكوي سهلاحهدين.
- قيان بهكر عهبدولرهحمان (۲۰۰۷) پارسته له كوردي ناوهراستدا، (نامهي ماستهر) كوليزي پهروهردهي زانكوي سهلاحهدين - ههولير.
- پرويز البرزي (۱۳۹۲) دهشناسي زبان، تهران، مؤسسه انتشارات امير كبير.

John East wood (1994) Oxford Guide to English Grammar, New Yark, oxford University.

Richard V, Eston E (2007) analyzing the grammar of English, 3rd Edition, Washington, Georgetown University.

Timothy Shopen (2007) Language Typology, Second edition, Cambrige, Uneversity, New York.

Lesley Jeffries (2006) Discovering Language- the strucher of modern English, New York, Palgrave Macmillan.

Lingua 42 (1977) A.J.B.N. Reichling & E.M. Uhlenbeck & W. Sidney Allen, North-Holland publishing company